אנובה בשני משתנים - מה זה?

7 בינואר 2026

גיא יער־און.

אנובה בשני משתנים

באנובה עם 2 משתנים יש לנו 2 גורמים (למשל: סוג דיאטה וסוג אימון). נסמן -
a: מס' הרמות של גורם א' (שורות)
b: מס' הרמות של גורם ב' (עמודות)
n: מס' התצפיות בכל תא (מניחים שיש מס' זהה בכל תא)
N: סה"כ התצפיות במחקר. מתקיים כי: $N = a \times b \times n$
נסמן: Y_{ijk} - התצפית הk בשורה הi בעמודה הj. $\overline{Y_i}$ - ממוצע שורה i, $\overline{Y_{.j}}$ ממוצע עמודה j, $\overline{Y_{ij}}$ - ממוצע התא (שילוב של שורה i ועמודה j), $\overline{Y}$ הממוצע הכללי.

מערכת ההשערות שלנו היא כזו:
H_0 לגורם א': אין הבדל בין ממוצעי השורות.
H_0 לגורם ב': אין הבדל בין ממוצעי העמודות.
H_0 לאינטרקציה: אין אינטרקציה (השפעת גורם א' זהה בכל רמות גורם ב').

שלבי מבחן אנובה בשני משתנים

שלב ראשון: מחשבים -

1. **סכום הריבועים הכללי:** מרחק כל אחד מהתצפיות מהממוצע הכללי.

$$SS_{TOTAL} = \sum_{i=1}^{a}\sum_{j=1}^{b}\sum_{k=1}^{n}(Y_{ijk} - \overline{Y})^2$$

2. **סכום ריבועים של גורם א':** מרחק כל אחד מממוצעי השורות, מהממוצע הכללי.

$$SS_A = b \times n \times \sum_{i=1}^{a}(\overline{Y}_i - \overline{Y})^2$$

3. **סכום ריבועים של גורם ב':** מרחק כל אחד מממוצעי העמודות, מהממוצע הכללי.

$$SS_B = a \times n \times \sum_{i=1}^{b}(\overline{Y}_{.i} - \overline{Y})^2$$

4. **סכום ריבועים של האינטרקציה:** הסטייה של ממוצע התא מהמצופה:

$$SS_{AxB} = n \times \sum_{i=1}^{a}\sum_{j=1}^{b}(\overline{Y_{ij}} - \overline{Y_i} - \overline{Y_{.j}} + \overline{Y})^2$$

טיפ: לרוב לא נעבוד עם נוסחה דוחה זו. נטען כי:

$$SS_{AxB} = SS_{Cells} - SS_A - SS_B$$

SS_{Cells} ימדוד את הפיזור של ממוצעי התאים מהממוצע הכללי. מתקיים:

$$SS_{cells} = n \times \sum_{i=1}^{a}\sum_{j=1}^{b}(\overline{Y_{ij}} - \overline{Y})^2$$

5. **סכום ריבועים של השגיאה:** הפיזור של התצפיות בתוך כל תא סביב הממוצע של אותו תא, זהו הרעש:

$$SS_{ERROR} = \sum_{i=1}^{a}\sum_{j=1}^{b}\sum_{k=1}^{n}(Y_{ijk} - \overline{Y_{ij}})^2$$

טיפ. לרוב במקום לחשב את SS_{ERROR} ישירות נחסיר מSS_{TOTAL} את שלושת הסכומים האחרים:

$$SS_{ERROR} = SS_{TOTAL} - SS_A - SS_B - SS_{AxB}$$

שלב שני: לאחר חישוב חמשת הסכומים, עוברים לחישוב הטבלה הבאה:

מקור השונות	סכום ריבועים (SS)	דרגות חופש (df)	ממוצע ריבועים (MS)	ערך F מחושב
גורם א'	SS_A	$a-1$	$MS_A = \frac{SS_A}{a-1}$	$F_A = \frac{MS_A}{MS_{ERROR}}$
גורם ב'	SS_B	$b-1$	$MS_B = \frac{SS_B}{B-1}$	$F_B = \frac{MS_B}{MS_{ERROR}}$
אינטרקציה בין הגורמים	SS_{AxB}	$(a-1)(b-1)$	$MS_{AxB} = \frac{SS_{AxB}}{(a-1)(b-1)}$	$F_{AxB} = \frac{MS_{AxB}}{MS_{ERROR}}$
שגיאה	SS_{ERROR}	$N-ab$	$MS_{ERROR} = \frac{SS_{ERROR}}{N-ab}$	
סה"כ	SS_{TOTAL}	$N-1$		

למען האינטואיציה, SS_A, SS_B, SS_{AxB} שקולים לבדיקה בין הקבוצות, וSS_{ERROR} הוא רעש שלא הצלחנו להסביר.

שלב שלישי: כללי החלטה:

יש לנו 3 השערות ולכן ישנם 3 בדיקות.

א. עבור גורם א' נשווה את F_A לערך מטבלת F עם $(a-1, N-ab)$

ב. עבור גורם ב' נשווה את F_B לערך מטבלת F עם $(b-1, N-ab)$

ג. עבור אינטרקציה ביניהם נשווה את F_{AxB} לערך מטבלת F עם $((a-1)(b-1), N-ab)$.

אם ערך F שלנו, גבוה מערך הF בטבלה (ערך הסף לדחייה), אנחנו דוחים את השערת האפס.